

קעקוע למטרות רפואיות - שו"ת

הרב אליעזר רוט
הרב נתן גשטטנער

לידידי חכים ורבי, ד"ר אוריאל לוינגר שליט"א

בדבר שאלותיו בדין כתובת קעקע במי שנצרך לכך מפאת מחלה, יש לדון מתלתא טעמי.

א. - יש לבאר האם הנידון הוא בדאורייתא או בדרבנן, ואם הוא דרבנן יש לומר דבמקום חולי לא גזרו רבנן. ובאופן אחר יש לומר דאיסור דאורייתא הוא דווקא כשעושה לצורך חוקותיהם אבל כשעושה לצורך לא אסרה תורה.

ב. - עוד יש לבאר בגדרי החולי, דיתכן ומכיוון ודעת הרופאים דעל ידי הקעקוע ישתפר הרגשת החולה ויתרפא על ידי זה, אפשר דחשיב כפיקוח נפש. ואפילו אם הנידון הוא בדאורייתא שפיר מצינו לצדד למצוא צירופי היתר בנידון דידן.

ג. - עוד יש לבאר אם כשהקעקוע נעשה על ידי גוי, והחולה מורדם, יתכן לצדד דאין זה איסור קעקוע.

ונבאר דברינו, דיעויין בשו"ת מעיל צדקה (סי' לא) דדווקא כשכותב אותיות אסור מהתורה, והובא בפתחי תשובה (בי"ד סי' ק"פ סק"א). ומעתה בנידון דידן אינו אלא דרבנן, ובכאי גוונא לא נאסר. – איברא דיעוי"ש במעיל צדקה שהביא מהסמ"ק (מצוה ע"ב) דמפרש כתובת קעקע דהוא צורת אותיות. וכבר כתב הברכי יוסף (בי"ד סי' ק"פ) דכ"מ בספר החינוך (במצוה רנ"ג), וכי"ב צידד בשו"ת מוצל מאש (סי' נ"א). ולכאורה מדברי הרמב"ם והטור והשו"ע שלא הזכירו מזה, שמעינן דלית להו הך מילתא. ואמנם המעיל צדקה דקדק מלשון הרמב"ם (פי"ק מסנהדרין) שכתב "הכותב כתובת קעקע", ומדכפל לקראו כתב ש"מ דבעינן אותיות ממש. – אכן יש לומר דאין הכרע, דגם בקרא נמי כתיב הכי, וכן בתורת כוהנים (פ' קדושים פ"ו), ואפ"ה יעוי"ש בפירוש הראב"ד על התורת כוהנים דלא בעינן כתיבת אותיות אלא רושם שיעשה שם הוא הנקרא כתובת קעקע. וכיוצא בזה כתב בפירוש הר"ש משאנן. והרי גם מדברי הרמב"ם שמעינן הכי, דהא לא הדגיש שיכתוב אותיות. – וכבר כתב המנחת חינוך (במצוה רנ"ג) דאין הכרע מדברי הרמב"ם דבעינן דווקא אות לחיבו, אלא אפילו ברשימה בעלמא חייב. והביא שכן פירש בס' יד הקטנה. –

ויעויין בפירוש הריב"ן למסכת מכות (כא.) ד"ה כתובת קעקע וכו', ובריטבא שם, דאין צריך דווקא אותיות.

והנה מעכ"ת שליט"א הביא הנדון ברושם על העבד שלא יברח דפטור, וצידד דה"נ יש לדון בזה. – אמנם הרמ"א (בסי' ק"פ ס"ד) כתב דלכתחילה אסור. – ובלא"ה בנד"ד גרע, דהתם אינו צריך לכתובה רק לצורך שמירה על העבד, משא"כ בנד"ד שצריך לכתובה משום נוי ולא לידע אחר, נראה דאסור. וע"ע בתשובות נודע ביהודה תנייתא (אהע"ז סי' קל"ה). וכבר כתב בס' ערוך לנר במכות (כ"א.) דמסתמת הפוסקים נראה דאסור.

ובמה שנסתפק מעכ"ת בפירוש דברי רש"י שכתב דקעקוע היינו לעולם, יעויין מש"כ מו"ר מרן הגר"נ גשטטנר שליט"א בשו"ת להורות נתן (ח"י סי' ס"ד סק' י"א) דאינו לעולם ממש, אלא זמן ארוך ע"ש.

אכן בנידון סימן באבר המנותח, בזה יש לצרף להיתר. והסכים עמי מו"ר שליט"א וכדלקמן:

שאלה:

רופאים העוסקים בטיפולי קרינה ל"ע, שואלים האם מותר להם לבצע תהליך של סימון הגידול כהכנה לטיפול על ידי קעקוע.

חשיבות הסימון היא כדלהלן: סימון הקעקועים בחולים אלו הוא כדי לדמות את סדר ההקרנות שהחולה יקבל. הסימון נקרא בשפת הרופאים "סימולציה" ויעודו הוא קביעת "האיזו – סנטר" והיינו הנקודה שמהווה את מרכז הגידול וסביבה בונים את כל תוכנית הטיפול בחולה, זויות הלייזר, ומספר שדות הקרינה.

סימון "היזו – סנטר" בסימולציה נעשה על ידי מערכות של לייזרים וכאשר יש התחברות של קרניים יחד באותה נקודה צריך לסמן אותה. אופן הסימון נעשה על ידי קעקוע קבוע ב-3 נקודות (ופעמים ב-7 נקודות) בצבע כחול בקוטר של מחט עירווי. כאשר מגיע החולה בשלב מאוחר יותר לקבל טיפול, מכוון הטכנאי את מכונת ההקרנה על הנקודות המסומנות על הגוף, וכך מתבצע טיפול מדוייק ללא חשש לפגיעה באברים הבריאים, וטיפול מלא בגידול עצמו. היתרון בקעקוע הוא שהנקודות לא נמחקות על גוף החולה.

בסימון ידני, צריך החולה להגיע אחת ליומיים לטכנאי בית החולים לבצע סימון חוזר עד מועד הטיפול. קיים חשש של נדידת הנקודה בעור, ומכיוון שאין צילומים הכל נעשה על ידי השערה של הטכנאי. ולעיתים החולה שוכח שאסור לו לשתוף ופעמים שהחולה עצמו מסמן על גופו את הנקודה וכמובן שהסיכון בכך גבוה.

תשובה:

לכאורה יש לדון להתיר מתלתא טעמי, חדא לפמ"ש"כ המעיל צדקה (סי' ל') דכתיבת קעקע הוא רק בכתב ממש, וברושם אינו אלא דרבנן, א"כ במקום חולי גזרו רבנן.

ועוד יש לדון להתיר עפמ"ש"כ הנמ"ח (מצוהר נ"ג סק"ה) בשם ספר "משנת חכמים" (סי' נ"ז סק"א) דדווקא רושם ולא נקודה קטנה. א"כ הכא דהוי נקודה קטנה שרי. אמנם הנמ"ח הניח דבר זה בצריך עיון. אכן במשנת חכמים שם דקדק הכי מהרמב"ם, ע"ש.

עוד יש לדון להתיר ד"ל דדווקא כשהציור והקעקוע מסמן ביטוי של מסירת מסר מסויים, אסרינן. משא"כ הכא דאינו מסמן מסר מסויים רק קביעת גבול. [יתכן דבשבת הוי משרטט ולא כותב]. ועיין ששו"ע יו"ד (סי' ק"פ ס"ד) שפסק דהרושם על עבדו שלא יברח פטור. והאחרונים נקטו בביאור הך דינא, דהוא מפני שאין כוונתו על עצם הכתיבה אלא דכוונתו שע"ז העבד לא יברח. וכמש"כ בספר "גט פשוט" (באהע"ז סי' קל"ה ס"ק) ובחידושי חת"ס בגיטין (כ:), ובמהר"ם שיק (מצוהר נ"ד). וע"ע בשו"ת "שואל ומשיב" (מהדר"ת ח"א סי' מ"ט) והנה יש לומר דגם בנד"ד אין הכוונה לעצם הכתיבה, אלא כדי לגלות היכן מיקומו של הטיפול הרפואי, ודמי לרישום על גבי העבד שלא יברח. ובלא"ה י"ל דבנד"ד שרי, עפמ"ש"כ בס' "חדרי דעה" (שם ביו"ד סי' ק"פ ס"ד) שביאר הטעם דהרושם על עבדו שלא יברח דפטור, בזה"ל: "לכאורה פשוט דגוף האיסור ודאי איכא גם בעבד דקיי"ל דעבד חייב בכל מצוות שהאישה חייבת, ואישה ודאי חייבת בזה, דלא מפיק בקידושין אלא בל תקיף כו'. וכן מוכח בהדיא דברי התוס' כו'. וא"כ ע"כ דעיקר הפטור בזה משום דאינו אסור אלא כשעושה בשביל חוקותיהם, אבל כשעושה לצורך לא אסרה תורה" עכ"ד. וע"ש במש"כ להוכיח ד"ז. ומעתה בנד"ד וודאי דשרי.

תשובת הג"ר נתן גשטטנער

הצעת דברי למו"ר עמוד ההוראה בעל ה"להורות נתן". וזה מה שהשיבני:

ט' אדר ב' שנת תשס"ח לפ"ק

שלמא רבא למ"כ תלמידי המחכים את רבותיו הרב הגאון החר"ף והבקי מוה"ר אליעזר רוט שליט"א ראש כולל נתיבות המשפט ורב ומו"צ פה בני ברק.

יקרת מכתבו הגיעני, על דבר שאילת הרופאים העוסקים ברפואת חולי ממאיר ר"ל על ידי הקרנה, וכדי לדעת המקום המדוייק שצריך להקרין, מסמנים את המקום על ידי קעקוע של כמה נקודות בגופו של החולה, ועל ידי זה יוכלו לכוון את ההקרנה בדיוקנות במקום החולי ללא חשש בפגיעה באיברים בריאים וייעשה טיפול מלא במקום החולי עצמו. ואם יעשנה את הסימנים על ידי רשימה ביד, יש חשש של נדידת הנקודה בעור, או שישטפו את הנקודה במים, ופעמים החולה עצמו רושם

על גופו את הנקודה ויש בזה חשש סכנה. ועוד האריך כת"ה קצת בביאור החשיבות לעשיית הקעקוע.

הנה בש"ת להורות נתן (חלק י' סי' ס"ד) הבאנו מספר החינוך (מצוה נ"ג), דמשמע דאינו חייב אלא בכותב אות אחת על גופו, ומשמע דבעינן דווקא אות. וכמש"כ בסי' ברכי יוסף (יו"ד סי' ק"פ), וכן הוא בשו"ת מעיל צדקה (סי' ל"א) בשם סמ"ק (מצוה ע"ב) דאינו חייב אלא בכותב כעין אותיות, וכן בתוס' ישנים מכות (כא). משמע דבעינן דווקא כעין אותיות עיי"ש. אלא שהראב"ד בפירושו לתורת כהנים (קדושים פ"ו) כתב דלא בעינן כתיבת אותיות, וכ"כ שם בפירוש הר"ש משאנץ עיי"ש. ברם מבואר בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' רנ"ג), דאע"ג דיחיד ורבים הלכה כרבים, מ"מ בשעת הדחק שיש הפסד מרובה יש לסמוך על היחידים עיי"ש. ופסקו הרמ"א בחו"מ (סי' כ"ח ס"ב) עיי"ש. וא"כ בנידון דידן דצריכים לקעקוע להצילו מחולי מסוכן, ודאי די ש לסמוך על השיטות הסוברים דליכא איסורא אלא בכותב אותיות.

ואמנם הש"ך ביו"ד (סי' רמ"ב בהנהגת בוראה א"ה) כתב דהא דמתיר הרשב"א בהפסד מרובה לסמוך על היחיד, היינו רק באיסור דרבנן אבל לא בדאורייתא, ולא כהב"ח דמשמע דס"ל דאף בדאורייתא סמכינן על היחיד בהפסד מרובה עיי"ש. ובט"ז יו"ד (סי' רצ"ג סק"ד) מוכח דסובר דגם בדאורייתא סמכינן על היחיד בשעת הדחק, והש"ך בנקודות הכסף שם השיגו עליו דרק בדרבנן סמכינן על היחיד עיי"ש. ברם מצאתי באור זרוע (ח"א סי' שכ"ח) שהביא מש"ס נדה (ו.) דבשעת הדחק יש לסמוך על היחיד במקום רבים. וכתב כן לענין חדש בחו"ל די ש לסמוך על מאן דסובר דהוי רק מדרבנן עיי"ש. ומוכח דסמכינן על היחיד בשעת הדחק גם בדאורייתא, וכדעת הב"ח והט"ז. ועיין בזה בשו"ת להורות נתן (ח"ב סי' נ"ח). וא"כ בנידון דידן ודאי יש לסמוך על הסוברים דליכא איסור אלא כשכותב אותיות ולא בסימן בעלמא.

וכת"ה נ"י הביא מס' מנחת חינוך (מצוה נ"ג) שהביא בשם ס' משנת חכמים, דבעינן דווקא אות שלם או רושם שלם, אבל בשריטה בעלמא אין סברא לחייב עליה, רק מדרבנן אסור, ובמכתו מוכיח עליו שפיר דמי עיי"ש. אולם המנחת חינוך כתב על זה דצריך עיון בדינים אלו שהם איסורי תורה אם אפשר לגבב קולות במקום שסתמו ראשונים עיי"ש. אולם יש לסמוך על הראשונים הנ"ל הסוברים דליכא איסור אלא ברושם אותיות ולא ברשימה בעלמא, ועל זה יש לסמוך בשעת הדחק כזה, וכמו שכתבנו.

והשי"ת ישלח רפואה שלימה לכל ישראל

חותם בברכת התורה וכת"ס

הרב נתן גשטטנער